

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA**

Lietuvos Respublikos teisingumo
ministerijai

2018-03-07 Nr. (1.19.-2018-255)2-328
Į 2018-03-02 Nr. (1.36)2T-144

DĖL PROJEKTŲ NR. 18-2237, NR. 18-2234 IR NR. 18-2236 DERINIMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su pateiktu derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl psichologų, pageidaujančių padėti apklausti nepilnamečius baudžiamajame procese, sąrašo sudarymo ir administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektu (toliau – Nutarimo projektas) ir šiuo nutarimu numatomu patvirtinti Psichologų, pageidaujančių padėti apklausti nepilnamečius baudžiamajame procese, sąrašo sudarymo ir administravimo tvarkos aprašo projektu (toliau – Aprašo projektas) Nr. 18-2237, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 25 d. nutarimo Nr. 524 „Dėl liudytojams, nukentėjusiesiems, ekspertams, specialistams ir vertėjams išmokėtinų sumų dydžio nustatymo ir apmokėjimo baudžiamajame procese ir administracinių nusižengimų teisenoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projektu Nr. 18-2234 bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolo „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 186, 188, 272, 280 ir 283 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIII-217 ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl psichologų, pageidaujančių padėti apklausti nepilnamečius baudžiamajame procese, sąrašo sudarymo ir administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ įgyvendinimo projektu (toliau – Protokolo projektas) Nr. 18-2236, taip pat Teisingumo ministerijos argumentais dėl siūlomo teisinio reglamentavimo pokyčių, teikia nuomonę bei siūlymus dėl pateiktų projektų bei planuojamų tolimesnių veiksmų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritaria sprendimui dėl psichologų, padedančių apklausti nepilnamečius baudžiamajame procese, sąrašo sudarymo, *kaip laikinam sprendimui, laikinai priemonei*, siekiant sudaryti prielaidas ir pasiruošti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 186, 188, 272, 280 ir 283 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIII-217 įgyvendinimui nuo 2018 m. liepos 1 d.

Turint omenyje augantį vaikų, kuriuos nuo 2018 m. liepos 1 d. turės padėti apklausti psichologai, skaičių, projektuose numatomą psichologo paslaugų apmokėjimo įkainį (13 Eur/val.) bei apklausos metu psichologų nurodytą dalyvavimo vienoje apklausoje įkainį (50–150 Eur; 1 val. apklausai pasirengti ir 2 val. apklausai atlikti), kyla pagrįstų abejonių, jog pageidavimą būti įrašytiems į sąrašą ir padėti apklausti vaikus baudžiamajame procese išreikš reikalingas (pakankamas) skaičius kompetentingų, kvalifikuotų psichologų.

Klausimo dėl psichologų dalyvavimo vaikų apklausose baudžiamajame procese kontekste, atkreiptinas dėmesys, jog svarstymų dėl minėtų Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų įgyvendinimo metu suinteresuotos institucijos raštu bei žodžiu įvardino platesnes problemas, susijusias su vaikų apklausomis bei teikė siūlymus, kurių įgyvendinimui yra reikalingi tolimesni nuoseklūs pokyčiai ir sprendimai, visų pirma – įstatyminis pagrindas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nepritaria Teisingumo ministerijos nuomonei, jog psichologų paslaugų teikimo praktikos suvienodinimo tikslo galima pasiekti tarpinstitucinio bendradarbiavimo komunikavimo principu bei bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis. Tikslinga paminėti, jog Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas 2013 m. spalio 4 d. Lietuvos trečiojo ir ketvirtojo periodinių pranešimų baigiamosiose išvadose (CRC/C/LTU/CO/3-4) atkreipė valstybės dėmesį į trūkumus dėl vaikų, susidūrusių su teisingumo sistema, padėties (baudžiamojo proceso dalyvių mokymo, vaikų nusikaltimų liudytojų ir (arba) liudytojų apsaugos, teikiamos valstybės teisinės pagalbos kokybės, kt.)¹. Taip pat paminėtina, jog Europos Tarybos Ministrų komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. priimtose Gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo² valstybės narės (tarp jų ir Lietuva) yra raginamos imtis įvairių priemonių šioms gairėms įgyvendinti, užtikrinti vidaus teisės aktų, politikos ir praktikos peržiūrą ir periodinę šioje srityje taikomų darbo metodų peržiūrą, nustatyti konkrečias šių gairių formos ir turinio atitikties užtikrinimo priemones ir kt. Taigi, su vaikų, susidūrusių su teisingumo sistema (plačiąją prasme), teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo bei apsauga susijusių problemų ratas yra daug platesnis bei reikalauja nuolatinio dėmesio, reguliarių peržiūrų ir nuoseklių pokyčių.

Atsižvelgdama į tai, vaiko teisių apsaugos kontrolierė mano, jog yra tikslinga ir būtina tęsti (išplėsti) pradėtas diskusijas, siekiant sukurti, stiprinti ir plėtoti vaikui draugišką, vaiko interesus atitinkančią bei jo teises gerbiančią teisingumo sistemą.

Dėl Projekto Nr. 18-2237

1. Siūlytina Nutarimo ir Aprašo projektuose įtvirtinti, jog įvadiniai mokymai organizuojami pagal dviejų, t. y. sveikatos apsaugos ir teisingumo, ministrų suderintą mokymų programą, atitinkamai siūlytina tikslinti Nutarimo projekto 1 ir Aprašo projekto 6.3.1 punktų nuostatas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turint omenyje teisinių žinių svarbą psichologams padedant apklausti vaikus, Teisingumo ministerija turėtų dalyvauti rengiant ir tvirtinant psichologų įvadinių mokymų programą bei, manytina, ir kvalifikacijos kėlimo programą.

2. Siūlytina Aprašo projekto 6.1 punktą papildyti nuoroda, jog pageidavime nurodoma psichologo esama (-os) darbovietė (-ės) ir pareigos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ši informacija yra (turi būti) svarbi ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui, siekiant užtikrinti, jog pasirinktas

¹ Jungtinis penktasis ir šeštasis periodiniai pranešimai Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetui turėtų būti pateikti iki 2019 m. vasario 28 d., juose įtraukiant informaciją apie baigiamųjų išvadų įgyvendinimą.

² Gairės taikomos visais atvejais, kai vaikai dėl bet kokios priežasties ir bet koku vaidmeniu gali susidurti su kompetentingomis įstaigomis ir tarnybomis, dalyvaujančiomis įgyvendinant baudžiamąją, civilinę ar administracinę teisę (I.2 punktas).

Gairėmis siekiama, kad bet kokio tokio proceso metu būtų visokeriopaipaisoma visų vaikų teisių, įskaitant, teisę gauti informaciją, teisę būti atstovaujama, teisę dalyvauti ir teisę į apsaugą, deramai atsižvelgiant į vaiko brandumą ir supratimo lygį ir į bylos aplinkybes. Paisant vaiko teisių neturėtų būti pažeidžiamos kitų susijusių šalių teisės (I.3 punktas).

psichologas nebus susijęs su apklausiamu vaiku (pavyzdžiui, kad padėti apklausti vaiką nebūtų kviečiamas vaiką globojančioje įstaigoje, vaiko lankoje švietimo įstaigoje ar kt. dirbantis, pagalbą vaikui teikiantis psichologas ar pan.).

Pritarus šiam siūlymui, turėtų būti papildytas ir Aprašo projekto 12 punktas.

3. Aprašo projekto 6.1 punkte įtvirtinta, kad asmuo, pageidaujantis būti įrašytu į sąrašą, pageidavime turės nurodyti (be kitų duomenų) vardą, pavardę ir gimimo datą. Siūlymų dėl asmens kodo nurodymo, asmens tapatybės dokumento (jo kopijos) pateikimo derinimo metu buvo atsisakyta.

Atsižvelgiant į tai, paminėtina, jog Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro objektų registravimo ir duomenų teikimo taisyklių, patvirtintų Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2012 m. rugpjūčio 10 d. įsakymu Nr. 5V-67, 5 priede, pagal kurį Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro duomenys teikiami valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, nurodyta, jog prašant pateikti duomenis apie fizinį asmenį turi būti nurodytas jo vardas (-ai), pavardė (-ės), asmens kodas, gimimo data, gimimo vieta, ankstesnės pavardės.

Turint omenyje tai, jog Teisingumo ministerija ar jos įgaliota institucija užtikrins Aprašo 4.2 papunktyje nustatyto reikalavimo (t. y. darbo apribojimo) laikymąsi ir dėl minėto reikalavimo atitiktį patvirtinančių duomenų kreipsis į Informatikos ir ryšių departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (Aprašo projekto 17 punktas), manytina, jog Aprašo projekto 6.1 punkte nurodytų duomenų nepakaks, siekiant patikrinti, ar asmeniui nėra taikomi darbo apribojimai (t. y. ar asmuo nėra (vėliau nebuvo) įrašytas į Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registrą).

Atsižvelgiant į tai, svarstyta, jog turėtų būti tikslinamas Aprašo projekto 6.1 punktas.

4. Siūlytina suderinti Aprašo projekto 8 ir 9 punkte nustatytus terminus, procedūrų reglamentavimo nuoseklumą. Nėra aišku, kodėl 9 punkte reglamentuotas dokumentų trūkumų išsprendimo procesas yra ilgesnis, išsamiau reglamentuotas, lyginant su 8 punkte reglamentuotu abejonių dėl dokumentų kopijų tikrumo išsprendimo procesu.

5. Siūlytina Aprašo projekto 12 punktą papildyti nuoroda, jog: sąrašė nurodoma psichologo gimimo data (suderinant su Aprašo 6.1 punktu); psichologo esama (-os) darbovietė (-ės) ir pareigos (žr. 2 pasiūlymą); kiti duomenys (žr. 3 pasiūlymą).

Dėl Projekto Nr. 18–2236

1. Svarstyta, ar Sveikatos apsaugos ir darbo ministerijai arba jos įgaliota institucijai neprireiks ir atitinkamai, ar šios institucijos disponuoja papildomais finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais, kurie bus būtini tiek pradžioje, siekiant organizuoti įvadinius psichologų mokymus (Nutarimo projekto 1 punktas), tiek vėliau organizuojant psichologų kvalifikacijos kėlimą. Atitinkamai turėtų būti papildytas Protokolo projektas.

2. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė mano, jog Protokolo projekto 2 punkte numatytas sprendimas dėl psichologų³ etatų steigimo centralizuotoje vaiko teisių apsaugos sistemoje nebus efektyviausias sprendimas ir negarantuos vaiko, susidūrusio su teisingumo sistema, teisių ir interesų apsaugos. Turint omenyje ne kartą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos išsakytus pastebėjimus dėl psichologų poreikio ir jų trūkumo, siekiant užtikrinti mobiliųjų komandų veikimą, reagavimą į skubius vaiko

³ Darytina prielaida, jog tai būtų kvalifikuoti psichologai, kurie padėtų apklausti vaikus baudžiamajame procese.

teisių pažeidimo atvejus ir kt., taip pat vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos kryptių ir funkcijų kiekį, abejotina, jog praktikoje pasiteisintų ir būtų užtikrintas kvalifikuotų, centralizuotoje vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbančių, psichologų dalyvavimas vaikų apklausose baudžiamajame procese.

Atsižvelgiant į tai, kad ginčai dėl kvalifikuotų psichologų paslaugų prieinamumo baudžiamajame procese tęsiasi ne vienerius metus, taip pat kvalifikuotų psichologų dalyvavimas yra aktualus ir civiliniame bei administraciniame procesuose, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti įvertinti galimi (esantys) psichologų dalyvavimo teisingumo sistemoje modeliai bei pasirinktas (parengtas) modelis optimaliausiai tinkantis Lietuvai. Taip pat pažymėtina, kad kartu (be kitų klausimų) turi būti sprendžiama ir kitų teisingumo sistemos dalyvių, atliekančių vaikų apklausas, kvalifikacijos ir galimos specializacijos klausimai.

3. Atsižvelgiant į tai, kad vaikui draugiškos teisingumo sistemos (baudžiamojo proceso) užtikrinimui yra būtinos ir kitos priemonės (vieningos apklausos metodikos, vieningi reikalavimai apklausų aplinkai, kokybiška kvalifikuota teisinė pagalba ir kt.), siūlytina papildyti Protokolo projektą atskiromis priemonėmis, skirtomis nurodytų problemų, klausimų sprendimui arba bendro pobūdžio priemone, kuri sudarytų prielaidas diskusijų tęstinumui, būtinų sprendimų paieškai bei priėmimui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė